

korica pred njega postavili. U jednome su očekivanja čak i premašena, a to je autorov smisao da zanos područjem svojega istraživačkoga rada prenese i na čitatelja.

Kristina Štrkalj Despot

Uspjeh hrvatske poredbene slavistike

Milan Mihaljević, *Slavenska poredbena gramatika, 1. dio, Uvod i fonologija*, Školska knjiga, Zagreb 2002, 242 str.)

U predgovoru nove *Slavenske poredbene gramatike* Milan Mihaljević ističe nekoliko međusobno povezanih činjenica zbog kojih se prihvatio pisanja ove knjige:

– posljednji priručnik iz ovoga područja (Ivšićeva *Slavenska poredbena gramatika*) objavljena je prije 33 godine, a stanje znanstvene spoznaje izneseno u njoj još je starije;

– osim što je relativno stara, ta je gramatika i teško dostupna;

– studenti hrvatskoga i drugih slavenskih jezika, a ni stručnjaci, nemaju primjeren (suvremen) udžbenik za poredbenu slavensku gramatiku.

Zbog navedenih bi činjenica ova knjiga, čak i da je mnogo lošija nego što jest, bila zapažen i vrijedan priručnik.

Glavni uzrok iznesenim činjenicama leži vjerojatno upravo u kvaliteti i ugledu Ivšićeva priručnika, kojemu se možda nitko nije usudio konkurirati.

Mihaljević se usudio, ne samo zato

što se u tom području dokazao kao vrstan i priznat stručnjak nego i zahvaljujući višegodišnjem predavačkom iskustvu sa studentima jednopredmetne kroatistike na Filozofskome fakultetu u Zagrebu. Upravo je to iskustvo dobra i sustavna predavača obilježilo ovaj priručnik, učinivši ga lako razumljivim, razložnim, jasnim, logičnim, a vrijedan i predan rad izvan predavaonice pridonio je da priručnik bude znanstveno utemeljen i da donese suvremen uvid u poredbenu slavensku gramatiku.

Objavljeni priručnik ima podnaslov *Prvi dio: Uvod i fonologija*, pa će djelo biti cjelovito s drugim sveskom, u kojem autor namjerava obraditi praslavensku morfologiju, prozodiju i pitanje slavenske pradomovine.

Prvi dio buduće cjelovite *Slavenske poredbene gramatike, Uvod i fonologija*, organiziran je tako da su i uvodni dio i prikaz povijesnoga razvoja glasova od indoeuropskoga prajezika do kraja slavenskoga jezičnoga jedinstva podijeljeni u tri poglavlja.

U tri uvodna poglavlja autor nam pomaže da izgradimo čvrste i trajne temelje znanja, koji će moći nositi sve buduće nadogradnje, a prije svega ono što on naziva “jezgrom knjige”, *Fonologiju*.

Prvo poglavlje (*Uvod u poredbenu jezikoslovlje*) općenit je uvod u genetsko poredbenu jezikoslovlje. Precizno i koncizno autor najprije definira osnovne pojmove iz poredbene gramatike (*jezična srodnost, tipološka, kontaktna i genetska srodnost, izoglose, rodoslovno stablo*), spominje nekoliko imena istaknutih u tom području i upućuje na daljnju literaturu. Među “pionire poredbenoga jezikoslovlja” uvrštava Hrvata, indologa Filipa Vezdina, o kojemu u Ivšićevoj gramatici nema ni spomena.

Podrobnije se (uvodno-teorijski) u prvom poglavlju autor bavi i *glasovnim promjenama, zakonima i analogijama te metodama rekonstrukcije prajezika*.

U definiranju glasovnih zakona Mihaljević ne niže definicije poput Ivšića, nego se koristi preciznim matematičkim prikazima (generativni pristup promišljanju jezika, u kojem se autor dokazao), što znatno skraćuje tekst i olakšava pamćenje i razumijevanje te omogućuje usustavljivanje iznesenih činjenica.

Sustavnost je glavna odlika i teorijskoga pristupa glasovnim promjenama. Autor razrađuje:

1. *tipologiju* (Vrlo pregledna tipologija sa zanimljivim i ilustrativnim primjerima!);

2. *kronologiju* (Razlikuje dvije vrste kronologije: relativnu i apsolutnu. Jasno definira odnose hranjenja, branjenja i neutralan odnos među glasovnim zakonima.) i

3. *uzroke glasovnih promjena*.

Uz glasovne zakone, kao najvažniji čimbenik jezičnih promjena, ističe se *analogija*. U svom stilu (jasno, precizno, pregledno) autor definira *model i motiv analogije, njezin smjer djelovanja, pravilnost i granice*. Kad govori o *rječničkim promjenama* (nestanak riječi, nastanak novih riječi, suženje ili širenje značenja riječi), autor se služi zanimljivim, čitatelju bliskim i vrlo lako pamtljivim primjerima (objašnjava npr. postanje riječi *sendvič, giljotina, sabotaža* i sl.).

Ivšićevoj gramatici zasigurno nedostaje sustavno objašnjenje metoda rekonstrukcije nekoga prajezika. To je Mihaljević uočio, stoga u njegovu priručniku možemo naći dosta podrobno obrađene *poredbenu metodu i metodu unutarnje rekonstrukcije* s preglednim i ilustrativnim tabličnim pri-

kazima, te sustavno i precizno iznesenim načelima formuliranja glasovnih zakona. (Tablični prikazi, numerirana načela i pravila te matematičke formule prepoznatljiv su i omiljen aparat Mihaljevićeva znanstvenoga stila.)

Drugo poglavlje (*Indoeuropski jezici*) donosi pregled indoeuropskih jezičnih porodica prema tradicionalnoj podjeli na kentumske i satemske jezike. U odnosu na Ivšićev, ovaj je pregled iscrpniji i opširniji, a i obogaćen je nekim novijim podacima.

Slično kao Ivšić, i Mihaljević na osnovi rekonstruiranoga prajezičnoga rječnika daje uvid u materijalnu i duhovnu kulturu govornika indoeuropskoga prajezika. Zbog odabira ilustrativnih primjera i zanimljivosti teme, čije je upoznavanje prilog općoj kulturi (osobito pitanje indoeuropske pradomovine), ovo bi poglavlje bilo zanimljivo čak i široj intelektualnoj publici.

U pitanju pradomovine, za razliku od Ivšića, koji indoeuropski naziv za bukvu (**bhāg'o-*) uzima kao siguran pokazatelj moguće indoeuropske pradomovine, Mihaljević iznosi novije podatke i smatra imena drveća nepouzdanim i spornim dokazima u ovim pitanjima.¹ Ali iznosi činjenicu da i danas najveći broj stručnjaka ostaje vjeran klasičnoj teoriji, za koju u novije doba, osim jezičnih, ima i arheoloških potvrda.

Treće poglavlje (*Indoeuropski fonološki sustav*) jasnim i preglednim prikazom fonološkoga sustava te mnoštvom primjera omogućuje stjecanje osnovnih znanja i osnova je za razumijevanje sljedećih po-

¹ Kaže da je sporno je li navedena riječ uopće praindoeuropska jer se pojavljuje samo u europskim jezicima, a nema potvrda u azijskima. Osim toga, ni u svim europskim jezicima ne označava isto drvo.

glavlja. Trećim poglavljem završava uvodna cjelina priručnika.

Četvrto poglavlje (*Od indoeuropskoga do praslavenskoga*) otvara novu cjelinu, u kojoj je dan pregledan i sustavan prikaz povijesnoga razvoja glasova od indoeuropskoga prajezika do kraja slavenskoga jezičnoga jedinstva. Konkretno u ovome, četvrtome dijelu (naravno opet uz mnogobrojne tablice, ilustracije i primjere) prikazan je povijesni razvoj i jezične promjene koje su dovele do stvaranja najprije baltoslavenskoga suglasničkoga sustava (*gubljenje aspiracije, labiovelara i slogotvornih sonanata*), a zatim ranoga praslavenskoga suglasničkoga sustava (*pravilo ruki, satemizacija*).

Peto poglavlje (*Klasični praslavenski*) počinje detaljnom, utemeljenom i bitno osuvremenjenom (pri pojašnjavanju autor se mjesto simbolima služi razlikovnim obilježjima) obradom prve slavenske promjene u samoglasničkome sustavu, koja je označila završetak indoeuropskoga i početak praslavenskoga razdoblja – *stapanje a i o*. Nadalje, jednako razložno pojašnjava *zakon otvorenih slogova, razvoj protetskih suglasnika i sprječavanje zijeva, slogovnu harmoniju, prvu palatalizaciju velara, prije-glas i monoftongaciju diftonga*.

U dosta opširnome i pomno razrađenoj šestome poglavlju (*Općeslavenske promjene*) autor nam daje temeljit pregled općeslavenskih promjena obogaćen brojnim novijim podacima i spoznajama (*druga i treća palatalizacija velara, jotacija, postanak nosnih samoglasnika, pojednostavnjenje skupina tl i dl, metateza likvida, razvoj jerova, spajanje y i i, razvoj jata, stezanje*).

Poglavlje završava *Sažetkom suglasničkoga razvoja i pojavom korelacije po umekšanosti*, gdje se sumira prikazani i

razrađeni jezični razvoj te se donosi suglasnički sustav dobiven kao rezultat toga razvoja. Opis razvoja *opreke po umekšanosti*, kojim završava ovaj priručnik, bit će osobito dragocjen studentima slavenskih jezika i slavistima uopće.

U novoj *Slavenskoj poredbenoj gramatici* zbijena je nevjerojatna količina informacija, jasno i sažeto sabrane su važne spoznaje iz golemoga popisa literature, tako da će svatko tko ga s pomnjom prouči doista mnogo naučiti.

Skлонost matematičkom, preciznom definiranju i logičkom sistematiziranju naslijeđena iz generativnoga pristupa jeziku, Mihaljevićev apsolutno minimalistički jezični izraz (kratke, jasne, koncizne rečenice), znanstvena i stručna utemeljenost te suvremenost priručnika zasigurno će ga popularizirati i kod studenata i kod stručnjaka, a vjerojatno mu i dati prednost pred Ivšićevom gramatikom. No za ozbiljnije proučavatelje, pa i za ambicioznije studente, svakako je nužno konzultiranje obaju priručnika.

Golem i nezahvalan posao pisanja nove slavenske poredbene gramatike došao je u prave ruke. Rezultat je doista vrijedan svake pohvale. Nadamo se (i imamo razloga u to vjerovati) da će i drugi dio biti podjednak, i da ćemo ga uskoro imati u rukama.

Kristina Štrkalj Despot